

Рад примљен: 29.11.2019.
Рад прихваћен: 28.01.2020.

UDK: 821.163.42-09:930.85“17/18“
Прегледни научни чланак
doi: 10.7251/NOE2008059R

ЈЕЛЕНА РАЦА

Универзитет у Бањој Луци, Филолошки факултет
jelena.raca@student.flf.unibl.org

СЛОБОДА КАО МОТИВ У ДУБРОВАЧКИМ РЕНЕСАНСНИМ И БАРОКНИМ ДРАМАМА

САЖЕТАК

Појам слободе представља једну од доминантних појава која је обиљежила стари Дубровник. Њен значај се одразио и на књижевност. Наиме, већ у самим почецима ренесансне књижевности, са првим појавама драме, осјетан је утицај и видљиво прожимање идеја слободе. Супротстављањем Дубровника другим подручјима окупираним туђом влашћу, слобода је још више добијала на значају. Преко пасторала, а онда и чувених Палмотићевих мелодрама, „либертас“ је много заступљен. Тако се уочавају стихови проткани директном апотеозом и глорификовањем независности, уз изношење и родољубивих осјећања. Упоредјујући ове двије књижевне епохе, занимљиво је пратити како се обликује, доживљава и слави независност, нарочито кроз мјешавину различитих драмских врста. Самим тим, основни циљ овог рада односи се на што боље доказивање и освјетљавање слободе, која је у суштини на прави начин представљала и цјелокупну Дубровачку републику.

Кључне ријечи: слобода; Дубровник; Мавро Ветрановић; Антун Сасин; Циво Гундулић; Џоно Палмотић.

Посматрајући савремени свијет у којем владају мобилни телефони, рачунари, интернет и уопште друштвене мреже, тешко је говорити о потпуној слободи. Тек онда када се она одузме, долази до изражаја њена истинска моћ и значај. Међутим, схватање слободе које је тренутно актуелно и свеприсутно, у великој мјери разликује се од онога какво је било у некадашњој, угашеној, Дубровачкој републици.

Готово да не постоји дубровачки писац а да се кроз неко његово дјело, бар у наговјештајима, није прожела и тема слободе. Међутим, зашто је баш толико она цијењена и истицана? По ријечима Бранка Летића, најсвјетлије обиљежје старих Дубровчана била је њихова свијест о слободи. Дубровачка република је од постанка била изложена опасностима од освајача, што је утицало на развој њене дипломатске вјештине којом је одолијевала свим непријатељима, чак и оним знатно моћнијим. Уз то, била је стално свједок збивања у сусједним земљама које су губећи слободу губиле све, и грцале у ропству, тлачене и обесправљене. (Letić, 1982, p. 25) Дубровчани су, очигледно поучени примјером, можда и много боље него данас, схватили истинску вриједност једне потпуне независности и живота лишеног окова. „Кад је у питању била слобода грађани су се решавали и на веома велике жртве. И трговац је добро разумевао да цена за слободу никад није плаћена скупо. С тога је слобода – либертас истицана као главни циљ целе државне политике“ (Ćorović, 1989). На градским бедемима је поносно стајао натпис како се слобода не продаје ни за какво благо. „Дубровник је на тај начин сличан Атине и Фиренци где је и поред прокламоване демократије, владала аристократија просвете и интелигенције“ (Arsić, 2011, p. 367). Тако су настале једне од најљепших пјесама дубровачке поезије. Бранко Летић такође пише и како је култ слободе његован у старом Дубровнику од најстаријих дана па до пада Републике, тако што је на основу легендарне традиције прослављан 1. април као „дан слободе“. Тада су по обичају држани патриотски говори и прослављани слобода, благостање, хармоничан живот свих клада и оданост религији као посебна одлика становника старог Дубровника (Letić, 1982, p. 25).

Ренесанса, на један посебан, својствен начин, уз Мавра Ветрановића, а пред крај епохе и Антуна Сасина, доноси своје виђење слободе. Надолазећи барок у окриљу своје епохе издваја и највећег, чувеног Џиву Гундулића, који ствара познату химну слободи, и данас актуелну на Дубровачким љетњим играма. Након највећег

писца словенског барока, појављује се Џоно Палмотић, у чијим драмама се такође учача мноштво стихова прожетих глорификовањем слободе. Неизоставно је да писци изражавају и своје патриотске ставове, што ће посебно доћи до изражаја у бароку, када се образује и упечатљиво „словинство“.

По ријечима Рафе Богишића, увјерење да посједују нешто лијепо и драгоцјено, трајно ће се очитовати у дубровачких књижевника. Ако је њихово истицање и слављење слободе понекад натруњено материјалистичким осмишљавањем, угодним животом у забави и раскоши, ако се при томе знало очитовати и егоизма сретних људи, то није сметало обликовању оне чисте, пјесничке, концепције љубави према свом граду и држави, према „дубрави“. Напротив, такав однос подавао је тој љубави трајну храну, а књижевницима живи извор надахнућа (Bogišić, 1968, p. 331). Слобода им је, дакле, послужила као инспирација, али уједно, дубровачки писци на достојанствен начин постају представници свог народа, кроз њих говоре и изражавају исти понос према држави и мјесту које их штити. „Слобода и благостање бодрило је народ на љубав домовине до најмањег простака“ (Stojanović, 1900, p. 97).

Од самих почетака развоја и продирања ренесансе, долази до изражаја чињеница колико је независност била значајна за Дубровачку републику. Кроз прве драме, специфичне по присуству тек неколико ликова на сцени, не види се јасна апотеоза слободе. Међутим, полако спознавајући и дубље улазећи у тематику, „либертас“ се у овом случају провлачи кроз митолошка бића, тј. прецизније, виле. На примјеру Мавра Ветрановића и његових свјетовних драма *Ловац и вила* и *Историја од Дијане*, тема независности се вјешто прикрива иза женских ликова, који цвиле и јадикују управо због пада у ропство. На основу њихове несреће, најбоље се доказује потреба и жеља за самосталношћу.

Ловац и вила, неразвијена драма са темом отете робиње, доноси и скривени мотив слободе. Ветрановић драму започиње вилиним јадиковкама. Из развијеног монолога, ретроспективно се сазнаје да је вила заспала уз извор, па ју је ловац отео и одвео на трг, у стари Дубровник. Међутим, поред њене жеље да убиједи самог ловца како ће је сигурно неко откупити због њене љепоте, Ветрановић уводи још једну функцију кроз споменути наратив. Виле су, иначе, под окриљем богиње Дијане навикле на потпуну независност, живот изван окова, испуњен уживањем и боравком у природи, па је самом

овом тужбалицом желио и изразити колико, односно шта слобода за њу уопште представља. Тако ће у једном тренутку изустити:

„Тер ћете познати тужну ме видећи
како је плакати слободу желећи“ (Vetranović, 1968, р. 214)

Дакле, употребљава придјев „тужна“, како би показала своје емотивно стање, а онда користи и глагол „плакати“, којим се њена осјећања додатно наглашавају. „Однос између слободе и ропства истакнут је у односу између виле и ловца, виле која жели да је слободна и ловца са жељом да је посједује. Тешко је одсуство слободе и вила се не двоуми, боља јој је смрт од ропства туђину.“ (Арежина, 2013: 87) Наведени стихови то најбоље и показују:

„Свједоче ме сузе и веља бољезан,
какве су теј узе носити ноћ и дан,
свједочи вез злати на грлу ки носим,
како је плакати да у Бога смрт просим“ (Vetranović, 1968, р. 217)

Када очи да се спас не назире и да би могла заиста ловцу постати робиња, вила посебно појачава своју муку и спомиње „узе“, што је јасна алузија на њено заточеништво. Чак јој и смрт у оваквој ситуацији представља избављење. Међутим, то контрастирање између ропства и слободе, вила кроз монолог једном чак јасно и истиче:

„Несрећа тер сада толико несрећна
у робству мом влада да нијесам слободна“ (Ветрановић, 1968, р. 217)

Примјећује се како само у један стих стаје цјелокупна њена трагика, а није довољно више ни то, па се игра и ријечима, гдје од именице „несрећа“ прави и придјев, јер јој је циљ што веће појавачање муке у којој се налази. Како би остварила своју дуго очекивану жељу, у последњим стиховима, вила се директно обраћа кнезу. Усхитрено, сва у заносу да га импресионира, спомиње различите појединости које ће му поклонити, само како би га привукла и увјерила да је мора ослободити. Тако му чак спомиње и поклон у виду лавље коже, под условом да је коначно пусти са „узе пакљене“. Навођење различитих појединости у корист свога ослобођења, само су доказ тежине живота и неприродног стања у коме се налази. Међутим, „у овој

алегоричној слици долазе до изражаја Ветрановићеви патриотски ставови. Очито је да се битност слободе не ограничава само на вилу, проширује се на цијелу Републику“ (Arežina, 2013, p. 87).

Кроз најразвијенију Ветрановићеву свјетовну драму *Историја о Дијане*, провлачи се готово идентичан мотив. Приказана је позната слика Купидона и добре виле, сљедбенице „чисте“ Дијане. Међутим, сцена, као и у првој драми, започиње нарицањем заробљене виле, коју је у своју мрежу ухватио Купидон, када је кренула да према наређењу богиње Дијане пронађе извор воде за цијело друштво. Слично петраркистичким пјесницима, вила ламентује над својом судбином и као у првој драми, такође прижељкује смрт. Није научена на окове, па јој страдање, као и првој вили, представља спас. Такви стихови само доказују силну тугу због окова који су је ограничили, а то, за њу неприродно стање, одражава се негативно и на њен физички изглед. Као што цвијет губи своје дражи онда када му понестане њега и посвећеност, исто тако и вила, иако свјесна своје љепоте, признаје како некадашње руменило замјењује садашње бледило. Чак и на примјеру њеног „уреса“, може се провући одређени контраст. Руменило би представљало вилу у пуном сјају, која самостална ужива поред кладенца, а бледило постаје слика стања до које ју је довела потчињеност. Посредно се кроз овакву слику запажа сукоб слободе и ропства.

Слободан П. Новак пише како Ветрановић по први пут уводи у драмске робиње протагонисте – ослободиоце. Доводи их чак у обличју сатира. Бројност ослободилаца онемогућава да се повратак виле заштитници Дијани изврши на неки драматичнији начин (P. Novak, 1976, p. 193). Самим тим, вила је још увијек под нечијом заштитом и о њеној слободи одлучују други. Међутим, крај у коме сатири пуштају вилу даје слику истинске среће поводом њеног враћања у првобитно стање, али се осјећа и присуство родољубља, које је писац изразио кроз ову захвалницу:

„Велико вам хвала, дружино гиздава,
сада сам познала што лубав јест права,
Ја сада разбиру, тако ми радости,
и лубав и виру срчану задости
Којом ме ви сада, братјо, надијелисте
и од туге и јада сасма слободисте“ (Vetranović, 1968, p. 209)

Тугу и јад сукобљава садашњој „радости“. Уочава се да писац ниједног тренутка слободу не везује директно за Дубровачку републику, али се она посредно, на основу њихових тужбалица, јасно и одлично увиђа. Како су је виле поштовале, тежиле да на разноврсне начине остану ослобођене, тако је и малој Дубровачкој републици највећи циљ дефинитивно била жеља да макар остану одвојени од потенцијалне опасности и ропства.

Пред сами крај ренесансне епохе, пише и Антун Сасин. Драма већ добија своје облике, развија се, па тако у његовом књижевном опусу постоје двије пасторале, сличне по тематици. *Филиде* и *Флора* у одређеним сегментима, као и Ветрановићеве драме, носе одређену црту слободе. Такав мотив засигурно није посебно наглашен, већ се више успоставља као додатак, како би се показало да чак и у таквим драмама, барем на кратко, постоји алузија на стари Дубровник. У пасторали *Филиде*, један од ликова се осврће на саму нарав вила, па наглашава како су „срца камена“ и бјеже од сваког пастира који их покушава ухватити:

„а сада свака них крије се лијепа вил,
и бјежи на поспих, а не вим часа дил“ (Sasin, 1888, p. 113)

Кроз то наглашавање скривања и бјежања од заљубљених пастира, уткива се нека врста бојазни од губитка самосталности. У Сасиновој *Флори*, два пастира покушавају на разне начине уловити вилу, али им баш та намјера и не полази за руком. Приложени стихови то доказују:

„Али ми побјеже,
хрла би прида мном,
брзу ју хрт стигнијеше,
ова худа срећа ш ном!“ (Sasin, 1888, p. 145)

Наглашавањем виле брзине, додатно се појачава и доказује жеља да уистину Флора и остане самостална. То се подупире у тренуцима када пастир Милас препричава своју визију догађаја и сусрета са вилом, па да би још више истакао колико му је измицала, пореди њену трку са бјекством од лава. Толики је њен страх од пада у „ропство“, да се ниједног тренутка не жели довести у потенцијалну опасност.

У уводном дијелу овог рада, наведено је и како се тема слободе још више наглашава обојена дубоким родољубивим осјећањем и у бароку. Дефинитивно највећу глорификацију свог града и уопште Дубровачке републике дао је најпознатији писац ове епохе Циво Гундулић. Током писања *Османа*, писац у једном тренутку прави прекид и враћа се драмама, гдје ће изњедрити и своју најбољу пасторалу са елементима мелодраме назива *Дубравка*. Већ на основу реченог, закључује се осјетан помак у развоју драме, кроз уношење мноштва новина, својствених мелодрамама, а у складу са тим, и како се буде развијао сам жанр, тако ће се тема слободе и самосталности још више провлачити.

Основна, спољашња радња пасторале своди се на причу о прослављању Дана слободе, у чију част се традиционално бирају најљепши младић и дјевојка који ће заједно упловити у заједнички живот. Уз мноштво ликова, паганских богова, Гундулић је искористио могућност да укаже на све негативне појединости којима је била затрована дубровачка средина. Међутим, контрастно томе, посматрајући мало дубље саму пасторалу, долази се до закључка како је управо она класична апотеоза једном граду и уопште Дубровачкој републици. „Своју визију златног доба Гундулић уграђује у оквир дубраве, естетски појам који представља слободу“ (Šifler Premec, 1977, p. 92).

На самом почетку драме, пастир Радмио се јавља и изговара стихове достојне да на прави начин изразе благостање, мир и слободу:

„Ово дан је ки доходи
једном нами на годиште,
у ки слаткој ми слободи
чинимо овди светилиште:
слаткој слободи, и од части,
и од уреса вјековита,
у кој ниче и узрасти
Дубрава ова племенита“ (Gundulić, 1877, p. 125)

Већ у тим почетним стиховима, постаје јасно да „Дубрава“ у суштини представља стари Дубровник. Слободи се придаје епитет „слатка“, да би поново исти пастир у неким каснијим стиховима употребио чак и суперлатив „најдража“, чиме одаје јасно поштовање, црту поноса и родољубивих осјећања. Такво глорификовање

и хиперболисање се наставља и препушта Рибару, изузетно важној фигури Гундулићеве пасторале. Рибар се појављује у уводним сценама и у контрастном стилу успоставља реалну слику недаћа и неприлика које су задесиле његово Приморје¹. Живо истичући какав је живот у заточеништу, под ногама туђе власти, дубровачкој слободи се придаје још већи значај. „Да покаже преимућства дубровачке слободе – коју, дакле, треба чувати! – и несрећу далматинског робовања – које се, дакле, назире као застрашујућа могућност! – Рибар у низу досетљиво смишљених и вешто изведених антитеза оцртава две сасвим опречне слике: једна, дубровачка, сва је у светлу: ту нико никога не угњетава и не срамоти, свако је господар своје части и свога имања, а судови су праведни; друга, далматинска, сва је у тамном: тамо се људи тлаче и исцрпљују, тамо се они обешчашћују, тамо нико није сигуран и тамо се све купује и мери златом.“ (Pantić, 1978) Међутим, Рибара Гундулић измишља и да би исказао свој понос, истичући како многи поробљени народи долазе баш у стари Дубровник, свјесни да би у њему могли пронаћи сигурно уточиште. Оваква ситуација постаје доказ како је Дубровачка република владала без икаквог притиска и прихватала све оне жељне помоћи, не тражећи одобрење туђе власти.

Пред сами крај, Гундулићево глорификовање достиже врхунац. Заправо, од почетка па до финалних сцена, његов понос се провлачи, да би се у посљедњим испјевала и чувена „химна слободи“. „Том свом заносу, тој својој опијености слободом старог Дубровника Гундулић је успео да на махове нађе ванредно импресиван израз.“ (Pantić, 1978) Тако ће, као врхунац, писац кроз неколико ликова изговорити чувене стихове:

„О лијепа, о драга, о слатка слободо,
дар у ком сва блага вишњи нам бог је до,
узроче истини од наше све славе,
уресу једини од ове Дубраве,
сва сребра, сва злата, сви људски животи
не могу бит плата твој чистој липоти!“ (Гундулић, 1877, р. 179)

Овакво поштовање и прослављање своје земље постало је чувени лајтмотив који се у посљедњим сценама понавља неколико пута.

¹ Приморје у суштини представља Далмацију, која је дуги низ година заробљена, односно, под млетачком влашћу.

Занимљиво је и да се сви учесници, односно актери саме радње, директно обраћају слободи, као живом бићу, уз молбу да услиши њихове молитве и испуни жеље. Кроз Гундулића пролази слика цјелокупног народа, способног да изузетно цијени свој мир и могућност у којој се не морају покоравати туђину. Они је сматрају чак и даром, поклоњеним од Бога, а онда, као врхунац, велича се и љепота Дубровачке републике. Наравно, како је и очекивано, силни овај пијетет који писац указује својој земљи прожет је страственим осјећањем родољубља, па Злата Бојовић закључује да су се два слоја драме сједињавала у дубоком осјећању патриотизма, у свечаном химничном величању не само дубровачке већ човјекове слободе уопште (Војовић, 2014: 325).

Угледајући се на старијег суграђанина, већ поменутог Џиву Гундулића, своје стваралаштво је започео и Џоно Палмотић. Пишући о сличним темама, истим мотивима и барокном „словинству“, многи истраживачи дубровачке књижевности сматрали су како се код Палмотића још више учава и наглашава одсјечак једног времена. Осјетна је повезаност Гундулићеве *Дубравке* са Палмотићевом мелодрамом *Павлимир*. Заснована на локалној традицији и легенди о настанку Дубровника, ова драма била је вишеструко везана за период у коме настаје. Вјечни контраст, приказан кроз силе добра и зла постаје доминантан, али оно што посебно привлачи пажњу и одговара задатој теми, односи се на прослављање новог града и његове слободе. Бранко Летић проналази ову повезницу са *Дубравком* и пише да се радња већ поменуте Гундулићеве пасторале одвија на дан слободе, али се исто тако и радња *Павлимира* догађа на празник Св. Илара који је према предању убио страшног змаја Боаса и ослободио народ Епидаура од његове тираније (Letić, 1982, p. 103).

Како је и уобичајено у оваквим драмама, учестало је освртање на правилно и добро „владање“, без икаквог страха од опасности, а што скуп пастира у почетним сценама и наглашава. Са друге стране, Дубровчани су спремни поднијети и огромну жртву, па би им чак била дража и пропаст самог Дубровника од пада у ропство. Споменута ситуација постаје приближна мотиву вила из Ветрановићевих драма. Како су оне, због губитка слободе, спремне дочекати смрт прије него постати ловчеве робиње, тако је и ова земља спремна на потпуно уништење прије него на живот окружен оковима. То се најбоље доказује кроз приложене стихове:

„Прије надмено море обкружи
и потоци наше зграде,
него да ова земља служи
и слобода наша паде“ (Palmotić, 1882, p. 66)

Уједно, кроз њих се изражава и дубоко „словинство“, односно страствено родољубиво осјећање, гдје се слобода и понос једног града, једне земље, стављају чак испред самог живота. „Стална брига око одбране слободе и напори у управљању градом имали су свој непосредни циљ: миран и удобан живот“ (Vogišić, 1968, p. 332).

Заштитник Срђ, кроз свој монолог, директно се обраћа старом Дубровнику, желећи му да што прије „никне“, а онда антиципира будуће владање у вјечној слободи, која ће представљати склониште свим туђинцима погођеним несрећом. Његова глорификација слободе одражава се и у каснијем дијелу, прожетом одређеном цртом предвиђања:

„Закони ће туј слободни
и закоња писма стати,
кијем Дубровник, небу угодни,
складно ће се свећ владати“ (Palmotić, 1882, p. 101)

Обраћајући се својим пријатељима и савезницима, Павлимир као главна личност драме објашњава како ће сви остати у ново-саграђеном Дубровнику. Уз то им даје обећање о будућем животу испуњеном миром, складом и слободом. Међутим, пажњу привлачи и Павлимирово освртање на цјелокупно становништво, гдје се јасно запажа како дубровачки „свит“ назива лијепим, мирним и вриједним. Занимљиво је и дирљиво осјетити колико се усхићење јавља у ликовима поводом зидања Дубровника. Сви они га схватају као једну потпуно нову визију слободе, која ће им донијети благостање, да би у посљедњим стиховима њена апотеоза достигла сами врхунац. Истинска срећа мијеша се са осјећањем поноса, прожетим барокним „словинством.“

Дошасије од Енеје к Анкизу његову оцу, по ријечима Злате Бојовић, спада међу најзанимљивије Палмотићеве мелодраме. Осим тога, Цоно Палмотић је у њој приказао и своју зрелост у алузијама на стари Дубровник, у алегорији, у развијеној хвали Дубровачке републике и њеног аристократског устројства, са поентом о вриједности

слободе (Војовић, 2014, р. 351). Постоји мноштво стихова у којима се „либертас“ посебно хвали, али се исто тако уноси одређена црта својствена и *Павлимиру*. Наиме, кроз прожимање и истицање колико је слобода Дубровчанима била значајна, писац доказује шта су све спремни за њу и урадити. У таквим ријечима, испољава се дух „словинства“:

„Од слободе за одбране
племенито јес умријети,
а и оному смртне ране
дат, који ти је хоће отети“ (Palmotić, 1883, р. 491)

Дакле, Дубровчани су спремни пружити и изузетно оштар отпор свакоме ко им највредније покуша одузети. Скуп од душа, као један од ликова, јасно наглашава како не постоји „изврсније ствари од слободе“, па да би је додатно глорификовао, истиче да са њом другују и „крипос, правда, мир честити“ (Palmotić, 1883, р. 492). Након тога, јавља се главна личност мелодраме, спомињући највећи идеал, усмјерен на то да своје родно мјесто, пропраћено различитим невољама, учини слободним. Такви Палмотићеви стихови препуни су страственог родољубља према својој домовини и слободи која је постигнута:

„Није друга помоћ боља
нег ли своје мјесто родно
од свијех туга и невоља
учинити да је слободно“ (Palmotić, 1883, р. 492)

„Палмотић је написао и три кратке мелодрамске сцене, које су извођене као балети. То су: *Госћи ирада Дубровника*, *Глас и Коломбо*. *Госћи ирада Дубровника* и *Глас* дотицале су словенске теме из псеудоисторијских драма, чак су могле да буду извођене као интермедии“ (Војовић, 2014, р. 360). Кроз оба мелодрамска балета, провлачи се исти мотив. Угледне личности, односно јунаци из славне српске прошлости настављају се у стари Дубровник, бјежећи од различитих недаћа и изричу му похвалу. У њу не улази само хвалоспјев актуелној слободи, већ и честитке начину на који Дубровачка република функционише и тиме како одолијева свим невољама.

Самом појавом тако угледних личности, кључних за српску исто-

рију, старом Дубровнику се већ одаје поштовање. Примајући их све под своје окриље, ова Република је доказала потпуну независност и одговорност за своје поступке којима нико не може управљати изван њихове земље. Тако дубровачкој земљи први хвалоспјев у *Госпима трага Дубровника* изриче Ђурађ деспот, и сам задивљен тиме да се Дубровник не боји „ниједне силе од пакљене“ (Palmotić, 1999, р. 455), а онда Лазар деспот, као посљедњи који му се директно обраћа, гдје жели да и даље остане „пун слободе, пун уреса“. (Palmotić, 1999, р. 460).

У мелодрамском балету *Глас*, један од „бојника“ изражава свој став о доминантности слободе, али јој придаје и епитет „вјечна“. Дакле, на неки начин се и антиципира њено будуће владање, у коме ће Дубровачка република остати способна да задржи своју самосталност.

Анализом поменутих драма, примјећујемо да се на потпуно различит начин мотив слободе испољава у двије књижевне епохе које су обиљежиле дубровачку књижевност. Ветрановић и Сасин су као основни мотив испољавања патриотских осјећања, али и силног поштовања према слободи, искористили виле, женска бића, чија независност бива ускраћена а онда, након пада у ропство, тугују за својом слободом. „У комплексу пастирског доживљаја Дубровник је постао „дубрава“, а сви најљепши односи у чаробној „дубрави“ нашли су своју основу у односу пјесника и грађана према свом граду гдје за разлику од осталих крајева влада мир, обиље и слобода“ (Vogišić, 1968, р. 126). Приложено је и шта су виле све спремне учинити само како би постигле одређени циљ и вратиле се у првобитно стање. Комплетна ситуација провлачи се и односи на стари Дубровник.

У Сасиновим пасторалама, таква ситуација није толико заступљена. Међутим, у овим пасторалама виле бјеже, па се стиче утисак и да је Дубровачка република на разновразне начине дјеловала само како би избјегла потенцијалну опкољеност и зависност од јачих сила. Слабо развијене, и Ветрановићеве, а онда и Сасинове драме, у много мањој мјери испољавају ту љубав према слободи, јер се све поставља у алузијама, док у бароку видимо директно обраћање и величање слободе.

Наиме, већ на примјеру *Дубравке*, осјетан је много већи уплив теме слободе, јер се њој чак и пјева чувена химна, само како би се појачао и нагласио понос. „Све до пада Републике, либертас Дубров-

ника често се јавља кроз контраст са становницима Далмације и њена залеђа, са поданицима Венеције, Хабсбурговаца или Османлија, који се јављају као тамна позадина наспрам које се јасније оцртава сјај дубровачке слободе.“ (Купчевић, 2008, pp. 59–60) Управо тај оштри контраст приказан је са чувеном појавом Рибара. Међутим, поред разлике која још више велича слављени стари Дубровник, Гундулићево дјело, од почетака па све до краја, прилаже мноштво стихова који одају праву глорификацију њеној независности.

Настављајући успостављену традицију, Џоно Палмотић пише свог *Павлимира* и доноси комплетну историју настанка једног града, а самим тим и предвиђање живота пуног мира, слоге и потпуне слободе. У посљедњој мелодрами, иако се тема односи на античког хероја, Палмотић у финалним сценама успоставља изузетно емотивне стихове и први пут слободу директно везује за родни крај, чиме додатно исказује црте родољубља, односно, „словинства“. Удише понос постојаности, износи патриотске ставове, што се провлачи и кроз два кратка мелодрамска балета специфична по учешћу чувених јунака српске прошлости. Самом сликом оволиког броја историјских личности, писац доказује колико је стари Дубровник уистину цијењен и колико су се сви околни народи дивили његовој независности.

Прожимајући исту тему на различите начине, и ренесансни али и барокни писци приказали су на прави начин глас свог народа, којем је слобода представљала врховни идеал. Гдје год би им се указала прилика, писци би, макар у алузијама, провукли оно на шта су највише били поносни. Сагледавајући садашње вријеме, тешко је пронаћи у литератури једну књижевност која је на оволико доминантан начин осјетила истинску вриједност слободе, а онда исто то тако вјеродостојно и пресликала на папир. Свјесни да не постоји туђинска власт, Дубровчанима је сама та чињеница била довољна за потпуну срећу. О оваквој теми тешко да ко данас размишља и схвата њен суштински значај. Независност се посматра на потпуно други начин, што се може донекле и оправдати, с обзиром на то да су вијекови напретка и другачијег живота у питању. На самом крају, једино преостаје да се закључи како је дубровачка књижевност још једном показала своје високе умјетничке дomete и подарила вјеродостојну слику једног времена.

Литература:

- Arežina, M. (2013). Lovac i vila Mavra Vetranovića. *Godišnjak društva članova Matice srpske*. 83–91.
- Arsić, I. (2011). Osnovi autentičnog doživljavanja slobode u delu Ivana Stojanovića. *Crkvene studije*, VIII(8). Niš: Centar za crkvene studije. 363–367.
- Bogišić, R. (1968). Junije Palmotić. *O hrvatskim starim pjesnicima*. Zagreb. 327–345.
- Bogišić, R. (1968). Pastoralni elementi u djelima Mavra Vetranovića, *O hrvatskim starim pjesnicima*. Zagreb. 121–156.
- Bojović, Z. (2014). *Istorija dubrovačke književnosti*. Beograd: Srpska književna zadruga.
- Ćorović, V. (1989). *Istorija Srba*. Dostupno na: https://www.rastko.rs/rastko-bl/istorija/corovic/istorija/index_1.html
- Gundulić, I. (1877). Dubravka. *Djela Iva Frana Gundulića*, knjiga IX. Zagreb: SPH, Jugoslovenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Kolendić, P. (1964). Vetranovićeve binske scene. *Srpska književna zadruga*, IX, 84–93.
- Kunčević, L. (2008). O dubrovačkoj libertas u kasnom srednjem vijeku. *Anali zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*, 46, 9–64.
- Letić, B. (1982). *Rodoljublje u dubrovačkoj književnosti*. Sarajevo: Svjetlost.
- Novak, S. P. (1976). Hrvatske dramske robinje. U *Dani hvarskog kazališta, Eseji i građa o hrvatskoj drami i teatru*. Split. 185–204.
- Palmotić, Dž. (1882). Pavlimir. *Djela Gjona Gjora Palmotića*, dio I, knjiga XII. Zagreb: SPH, Jugoslovenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Palmotić, Dž. (1883). Došastje od Enee k Ankizu negovu ocu. *Djela Gjona Gjora Palmotića*, dio II, knjiga XIII. Zagreb: SPH, Jugoslovenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Palmotić, Dž. (1999). Gosti grada Dubrovnika. U Z. Bojović. (ur.), *Džono Palmotić, Izbor iz dela*. Beograd: Prosveta.
- Pantić, M. (1978). „Dubravka“ Dživa Gundulića. Dostupno na: https://www.rastko.rs/rastko-du/umetnost/knjizevnost/mpantic/mpantic-proslost/mpantic08-dubravka_1.html
- Sasin, A. (1888). Filide i Flora. *Djela Petra Zoranića, Antuna Sasina, Savka Gučetića Bendeviševića*, knjiga XVI. Zagreb: SPH.
- Šifler Premec, Lj. (1977). Osobitosti Gundulićeve „Dubravke“ u okviru utopijskog mišljenja renesanse. U *Dani hvarskog kazališta*,

- Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu*. Split. 77–94.
Stojanović, I. (1900). *Dubrovačka književnost*. Dubrovnik: Srpska dubrovačka štamparija A. Pasarića.
- Vetranović, M. (1968). Lovac i vila. [objavio Antun Djamić u tekstu Dva pastirska dramska prizora M. Vetranovića], *Građa za povijest književnosti hrvatske*, knjiga 29.
- Vetranović, M. (1982). Istorija od Dijane. *Forum*, XXI, 1–3.

FREEDOM AS A MOTIVE IN THE RENAISSANCE AND BAROQUE
PLAYS OF DUBROVNIK

ABSTRACT

The concept of freedom is one of the dominant phenomena, which marked the old Dubrovnik. Its importance was also reflected in literature. Namely, in the very beginnings of the Renaissance literature, with the first appearances of drama, the influence and pervasiveness of freedom was felt. By suppressing other areas occupied by someone else's government, freedom gained even more importance. Through pastoral and then famous Palmotic's melodramas, "libertas" is much more represented. Thus the verses are imbued with the direct apotheosis and glorification of independence, with the expression of patriotic feelings. Comparing these two literary epochs, it is interesting to follow how independence is shaped, experienced and celebrated, especially through a mixture of different dramatic types. Therefore, the main aim of this paper is to prove and illuminate as much as possible the freedom which essentially represented the entire Dubrovnik Republic.

Keywords: freedom, Dubrovnik, Mavro Vetranovic, Antun Sasin, Dzivo Gundulic, Dzono Palmotic.